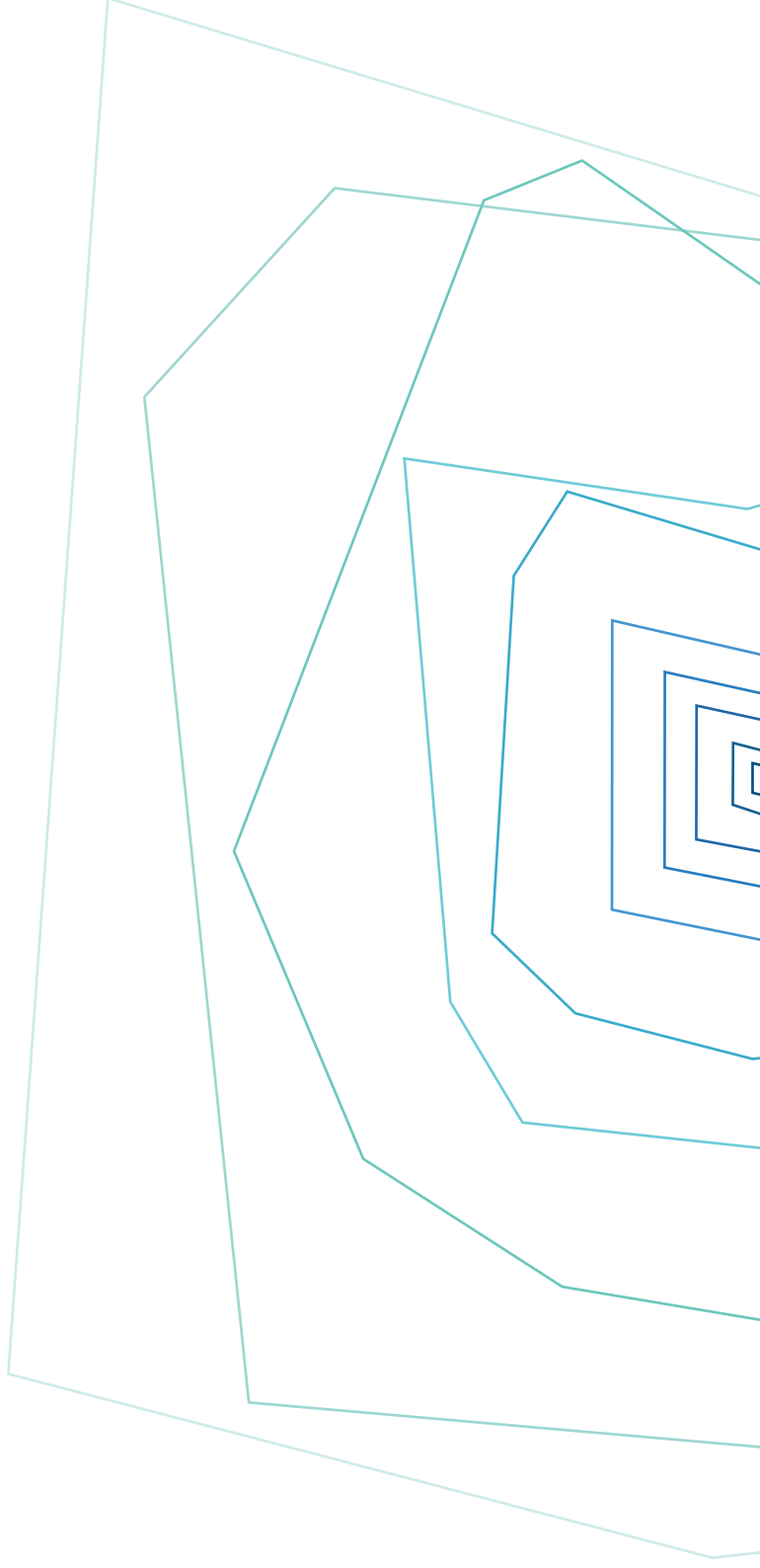

Het E-boek, van
Schrijver tot Lezer

22&23 ^{maart} 2012

Programma

Inhoudsopgave

Introductie

5

Dag 1 Workshops 22 maart

Workshop 1: E-boekdesign in het ePub-formaat,
voor absolute beginners

6

Haasse/Vestdijkzaal, Openbare Bibliotheek Amsterdam,
Oosterdokskade 143, Amsterdam

Begeleid door Florian Cramer (p.15) en Jacob Molenaar (p.17)

10.30	11.00	inloop, koffie en thee
11.00	13.30	introductie van het ePub-formaat
13.30	14.30	lunch
14.30	17.30	e-boekdesign in het ePub-formaat

Workshop 2: E-boeken en Marketing

6

Theater van 't Woord, Openbare Bibliotheek Amsterdam,
Oosterdokskade 143, Amsterdam

Met o.a. Sander Dullaart (Favela Fabric) (p.15) en Jürgen
Snoeren (p.17)

13.30	14.00	inloop, koffie en thee
14.00	16.00	deel 1
16.00	16.30	pauze
16.30	17.30	deel 2

Dag 2 Conferentie 23 maart

Theater van 't Woord, Openbare Bibliotheek Amsterdam,
Oosterdokskade 143, Amsterdam

7

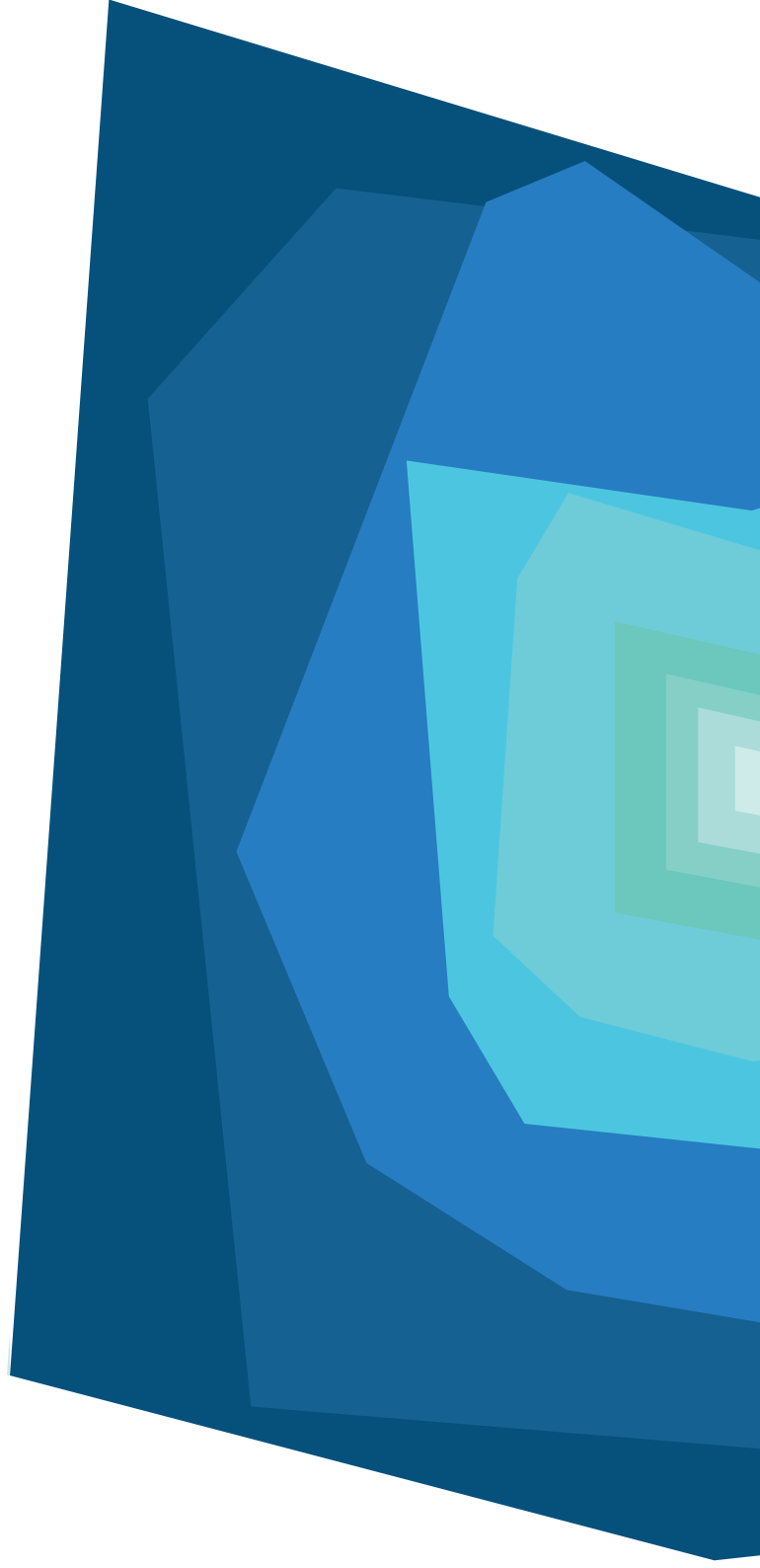
9.30	10.00	inloop, koffie en thee	
10.00	10.10	opening Hans van Velzen. (Directeur Openbare Bibliotheek Amsterdam)	7
10.10	10.30	panel 00: Toekomstvisies, pitches	7
10.30	12.30	panel 01: Schrijven en redigeren	
12.30	13.15	lunch	
13.30	14.30	panel 02: Documentbehandeling	10
14.30	15.30	panel 03: Vormgeving van e-boeken	11
15.30	16.00	pauze	
16.00	16.45	panel 04: Distributie en verkoop	13
16.45	17.15	panel 05: Lezen	14
17.15	20.00	afsluiting en borrel	

Biografieën

15

Credits

20

Introductie

Alles kan nu digitaal horen e alom. Dus ook lezen en schrijven. eek het elektronische boek aanvankelijk een hypothetisch product aarvoor slimme producenten van gadgets de markt probeerden arm te krijgen inmiddels is het e boek een voldongen feit in onze lees en schrijfcultuur. Maar at betekenen de huidige digitale technieken voor het boekenvak Wat is hun invloed op de schrijver via uitgever boekhandelaar en bibliotheek tot aan de lezer

Lezen is niet zoiets als luisteren naar muziek. Lezen is in tegenstelling tot luisteren niet een aangeboren zintuig, maar een cultureel aangeleerde menselijke vaardigheid. Een gezamenlijke digitaal depot voor muziek en literatuur betekent nog niet dat het boekenvak en het lezen van boeken zich nu opeens net zo zal ontwikkelen als de muziekindustrie en het luisteren naar afspeellijsten.

Om over deze zaken ons licht te laten schijnen, beginnen we de conferentie bij het begin: bij de praktijk van het schrijven en redigeren. We proberen duidelijk te krijgen wat een schrijver wil meedelen, welke digitale technieken daarvoor wel of niet bruikbaar zijn en wat de effecten van gebruik daarvan op de lezer zijn.

In de volgende stappen gaan we in op de veranderende productiemethoden en de vormgevingsaspecten die bij elektronische versies van "leesvoer" totaal anders zijn dan bij papieren werken. Bovendien springt daar ook een groot verschil in het oog wanneer teksttypes worden vergeleken. Op literaire teksten heeft digitale productie en vormgeving andere effecten dan op bijvoorbeeld teksten met een onderwijskundige of wetenschappelijke inhoud. Wat zegt dat over het digitaal ontworpen of gefabriceerde boek? Of zegt het iets over soorten tekst, wellicht over taal?

Uiteindelijk komen wij dan op de veranderende distributiemogelijkheden van elektronische media en de consequenties daarvan voor het boekenvak. De dag wordt afgesloten met een uiteenzetting over de laatste inzichten in de belangrijke fysieke en mentale verschillen tussen het lezen van een scherm en lezen van papier.

Deze conferentie is bedoeld voor alle mensen in het boekenvak, opleidingen mediastudies, redacties, boekwetenschappers en grafisch vormgevers. Alle bibliotheekmedewerkers en voor boekenliefhebbers, schrijvers en lezers.

Dit event is georganiseerd door CREATE-IT applied research, het kenniscentrum van de Hogeschool van Amsterdam Media Domein MCI, kenniscentrum Creating 010 & Willem de Kooning Academie Hogeschool Rotterdam en Boek en Digitale Mediastudies Universiteit Leiden, Oba, KB en CPNB

Dag 1 Workshops 22 maart

Workshop 1: E-boekdesign in het ePub-formaat voor absolute beginners

11.00 - 17.30

zaal: Haasse/Vestdijkzaal, Openbare Bibliotheek Amsterdam, Oosterdokskade 143, Amsterdam.

Begeleid door Florian Cramer (p.15) en Jacob Molenaar (p.17)

Deze workshop is een 'crash course' voor iedereen die graag eigen e-boeken wil maken; ontwerpers, studenten, en self-publishers. Je leert zelfstandig een eigen e-boek in het ePub-formaat te maken. ePub is het standaardformaat voor elektronische boeken en maakt gebruik van bekende bestandsformaten en concepten van het World Wide Web. Behalve de Amazon Kindle gebruiken alle e-boek-platformen dit formaat, ook Apple met zijn iBooks.

Omdat ePub-teksten op allerlei verschillende schermformaten en met alle gangbare technologieën leesbaar moeten zijn, verschillen de vormgevingsconcepten die het formaat gebruikt radicaal van wat gangbaar is bij de vormgeving van papieren documenten. Naast grafische tools bekijken we ook de code, de mogelijkheden en de beperkingen van het ePub-formaat. Er wordt geen technische kennis van ePub verwacht, maar het is handig als HTML en CSS bij de deelnemers (tenminste algemeen) bekend zijn.

Workshop 2: "Brave New World: een duurzame dialoog met je klanten"

14.00 - 17.30

zaal: Theater van 't Woord, Openbare Bibliotheek Amsterdam, Oosterdokskade 143, Amsterdam

Met o.a. Sander Dullaart (Favela Fabric) (p. 15) en Jürgen Snoeren (p.17)

Sociale technologie heeft grote impact op alles.

Sander vertelt over de nieuwe manier van organiseren, leven en zakendoen. Een continue dialoog met je ecosysteem kan grote voordelen opleveren voor je organisatie. Maar hoe kom je in dialoog met een paar duizend klanten? Hoe maak je het relevant voor je klanten, en hoe kweek je het vertrouwen dat al hun input leidt tot verbeteringen? Sander vertelt over de zorgvuldige voorbereiding, de processen die in een organisatie moeten worden ingericht en uiteraard de successen en wat er geleerd werd van cases bij KLM, ABN AMRO, ProRail, Oxfam Novib, XS4ALL en meer.

Digitaliseren voor algemene uitgeverijen.

De gevolgen van digitalisatie zijn voor uitgeverijen zowel praktisch als organisationeel van aard. Jürgen Snoeren zal de strategische uitdaging die digitalisatie is vertalen in wat dit concreet, inhoudelijk en zakelijk, betekent. Hoe en op welk niveau moet digitalisatie worden geïmplementeerd, en wat voor gevolgen heeft dat voor het bedrijf? Hoe verhoudt zich een digitaal product tot nieuwe, vaak ook gedeeltelijk digitale marketingstrategieën? Wat is het belang van metadata, en hoe verhoudt dat zich tot online marketing en verkoop?

Dag 2 Conferentie 23 maart

9.30 **Inloop, koffie en thee**

10.00 - 10.10 **opening Hans van Velzen.
(Directeur Openbare Bibliotheek Amsterdam)**

10.10 - 10.30 **Panel 00: Toekomstvisies, pitches**

De enorme aandacht voor de superieure logistiek en eenvoudige opslag van data maakt dat het e-boek gezien wordt als de definitieve doorbraak in het schrijven, distribueren en lezen van teksten en boeken. Maar binaire opslag en transport is maar één kant van de zaak. Het materiaal moet ook door mensen geschreven, gezien, gekocht en gelezen worden. Allemaal schakels in de keten van tekst naar lezer.

De tekstcultuur ondergaat een technologische revolutie.

Dit heeft grote invloed op de status van het boek als object.

Wat gaat deze revolutie betekenen voor de keten waarin al die teksten en boeken leesbaar en beschikbaar worden gemaakt voor de lezer?

Vandaar dat wij deze dag beginnen met korte visies van centrale spelers in het veld, die allen een roeping hebben in die keten. En de lezer, hoe leest die straks?

Sprekers

Bas Savenije (p.18)

Naar een bibliotheek zonder boeken?

Traditioneel worden bibliotheken sterk geassocieerd met het uitlenen van boeken als informatiedragers. Bibliotheken hebben op dat gebied ook een unieke positie. Maar in de toekomst is het noodzakelijk dat bibliotheken zich gaan concentreren op digitale content. In hun strategie moeten ze zich daarom beraden op hun meerwaarde in relatie tot hun maatschappelijke missie. Meer dan ooit zullen ze daarbij moeten concurreren met andere partijen in de keten.

Eppo van Nispen tot Sevenaer (p.17)

Niets mopier dan een mooi verhaal

Van Nispen zal spreken over de perceptie van het boek bij de eindgebruiker. Hoe ziet hij/zij het boek? Is dat e-boek tijdelijk of gaat het echt het papieren boek vervangen? We kijken mee met de lezende blik, aan de lezerszijde van het boek.

Willem Vermeend (p.18)

Social Media Boek

Willem Vermeend presenteert het interactieve digitale boek van de toekomst, het zogenoemde social media book.

Dag 2

Conferentie 23 maart

10.30 - 12.30

Panel 01: Schrijven en Redigeren

Bij schrijven met behulp van digitale media gaat het om de volgende aspecten:

1. Wat wil de auteur vertellen en overdragen en welke hulpmiddelen zou hij/zij, naast het schrijven van tekst op papier, willen gebruiken? Niet als verfraaiing, maar als essentieel element.
2. Welke technieken staan de schrijver/redacteur hiervoor ten dienst en kan die er eigenlijk wel mee werken? Wat voor digitaal gereedschap zou men graag willen hebben?
3. Welke ervaring wil de schrijver dat de lezer ondergaat, en wat heeft dat met technologie te maken?
4. Een ander nieuw aspect van de praktijk van het schrijven is de vraag: wat is mijn positie als schrijver ten opzichte van mijn/een uitgever, nu ik mijzelf op het web bekend kan maken en daarmee zelf een verkoopkanaal kan creëren?

Moderator: Joost Kircz (p.16)

Sprekers

Henk Wals (p.19)

Teksteditie uit de Band

Voor de editiewetenschap, de zorg voor literair erfgoed, betekende de opkomst van de informatietechnologie en het internet een ware revolutie. Dat geldt voor zowel de productie- als de publicatiekant van een editie. Waar vroeger meezame editeurs jaar na jaar moeizaam voortploeterden, kunnen nu hele editursteams verspreid over de wereld aan dezelfde editie werken en kan transcriptie en annotatie zelfs door crowdsourcing geschieden. Eenmaal gereed, kan de webeditie een oneindige hoeveelheid variante teksten tonen en vergelijken, terwijl onbeperkt annotatielagen kunnen worden toegevoegd en zichtbaar gemaakt. Een e-boek is voorlopig nog een tussenvorm die meer aan functionaliteit te bieden heeft dan een papieren editie, maar minder

dan een website. De editiewetenschap heeft zich overigens tot nu toe niet al te veel gelegen laten liggen aan het e-boek. Daarin zou verandering moeten komen.

Tonnus Oosterhoff (p.17)

Digitale werkwijze

Tonnus Oosterhoff, een pionier op het gebied van internetpoëzie, zal iets over zijn werkwijze vertellen. In de verschijning van zijn gedichten op het web spelen visuele elementen, timing en interactie met de lezer een grote rol, waardoor er nieuwe dimensies worden toegevoegd aan het klassieke lezen van een gedicht.

Sidney Vollmer (p.19)

3D lezen = 3D schrijven

Vollmer zal tijdens zijn lezing vijf aspecten van de digitale editie van

zijn roman belichten en vertellen waarom die aspecten de constructie van zijn roman versterken en de leeservaring verbreden. Ook enkele gesneuvelde ideeën zullen worden besproken. Als laatste zal hij enkele mogelijkheden suggereren die het digitale medium auteurs en uitgevers in de toekomst kan bieden. In zijn ogen moet de digitale hertaling een verdieping zijn van de thematische betekenis van de roman om van toegevoegde waarde te zijn.

Mark Staniforth (p.18)

E-books: a new world of fast, free fiction

The rise of eBooks has created an extraordinary opportunity for authors whose work has not found a home within the traditional publishing model. No longer must they rely on the whim of an agent or the size of an editor's slush pile, nor gamble financially on conventional self-publishing. Now, it is possible

to upload a completed manuscript and see it selling on various major internet platforms - Amazon, iTunes, Sony - within the hour. This has encouraged a new generation of web-literate writers whose brand of short, sharp, accessible fiction is generally overlooked by traditional publishers, yet seems ideally suited to a more mobile and expeditious e-book audience. The growing popularity of tablet e-readers continues to reinforce this market, while social media affords significant opportunities for self-promotion. Securing the legitimacy which is guaranteed with the support of a conventional publisher remains a concern. But there are signs of increasing self-regulation within the e-book industry, as it seeks to extricate itself from the mass-produced, much-plagiarized pulp which is an inevitable by-product of such an uncomplicated path into publishing.

Dag 2

Conferentie 23 maart

13.30 - 14.30

Panel 02: Documentbehandeling

Klik, klik, veeg, veeg, digitaal lijkt alles mogelijk, maar wat komt er allemaal bij kijken als je daadwerkelijk een boek elektronisch wilt uitgeven? De snel veranderende softwareomgevingen vereisen duidelijke standaarden als je een e-boek van nu ook morgen nog wilt kunnen lezen. Pagina-afmetingen liggen niet meer vast, dus wat moet er met voetnoten en de positionering van plaatjes gebeuren? Welke diensten moet de uitgeverij binnenshuis ontwikkelen en welke nieuwe diensten kunnen een integraal onderdeel vormen van de bedrijfstak uitgeverij? Wordt de digitale dienst de nieuwe uitgever zoals de drukker ooit zijn persen liet draaien door uitgever te worden?

Moderator: Florian Cramer (p.15)

Sprekers

Frans Havekes (p.16)

Van kopij naar elektronische uitgave - De juiste puntjes op de juiste il

In deze bijdrage gaat Frans Havekes in op de uitdagingen die uitgeverij Brill ondervindt bij het realiseren van haar publicaties, de oplossingen die daarvoor nu voorhanden zijn en ontwikkelingen die door Brill worden gevolgd en waar veel van verwacht wordt. Aspecten die aan de orde komen zijn: De juiste weergave van vreemde karakters (Arabisch, Hebreeuws, Koptisch, Aramees, etc.) en de transliteratie daarvan in Latijns schrift is altijd een specialiteit van Brill geweest, wat heeft geleid tot de ontwikkeling van een eigen lettertype. Hoe wordt dit lettertype in de keten van manuscript tot (digitale) publicatie ingezet en welke problemen worden daarmee opgelost?; De snelle toename in publicatieplatformen, ieder met hun eigen mogelijkheden en beperkingen. Wat kan wel en wat kan (nog) niet?; Veranderingen in de werkwijzen die noodzakelijk zijn om efficiënt op

toekomstige ontwikkelingen in te kunnen spelen; De distributie van het eindproduct naar instituten en eindgebruikers.

Het gebonden boek met harde kaft wordt door veel van de auteurs van Brill als het belangrijkste resultaat van hun inspanning gezien. Maar voor deze uitgeverij is dit boek, zoals in de bijdrage duidelijk zal worden, een bijproduct geworden. Medium neutraal publiceren is het credo voor de toekomst.

Jacob Molenaar (p.17)

E-boeken op basis van ePub voor de algemene uitgeverij: een overzicht

Aan de hand van de uitkomsten van de workshop "e-boekdesign in het ePub-formaat" zal Jacob Molenaar een overzicht geven van de mogelijkheden en onmogelijkheden van de ePub-standaard voor kleinere algemene uitgeverijen. Is ePub, en in het bijzonder ePub 3.0, een

kant-en-klare oplossing voor uitgeverijen die e-boeken willen gaan uitgeven? Welke tools en ondersteuning zijn er voorhanden? En welke technische en redactionele eisen stelt de ePub-standaard aan de processen binnen de uitgeverij?

14.30 - 15.30

Panel 03: Vormgeving van e-boeken

Ondanks haar grote typografische traditie heeft Nederland bijna geen grafische ontwerpers die e-boeken vormgeven. Op dit moment zijn alleen ICT-servicebedrijven in dit veld werkzaam. De situatie is daardoor vergelijkbaar met die van het webdesign in de vroege jaren '90. De e-boektechnologie, zoals de ePub-standaard, is voor visuele vormgeving nog slecht ontwikkeld en er zijn grote problemen met de incompatibiliteit van verschillende e-book-readers. Gezien de dynamische ontwikkeling van de markt voor het e-boek en de recente verhoging van technische standaards zijn op het gebied van vormgeving forse veranderingen te verwachten.

In dit panel discussiëren e-boek-deskundige vormgevers de werkwijzen, mogelijkheden en uitdagingen voor het visueel-typografisch en interactieve ontwerp op dit moment.

Moderator: Florian Cramer (p.15)

Sprekers

Aymeric Mansou (p.17)

The e-publishing diaspora

The role of the graphic designer has since long been influenced by the interaction between a long history of practice on a physical medium, and a fast moving digital framework that allows to engage in the quick production and distribution of that medium. In that regard the rise of electronic publishing is no difference. Yet it seriously challenges for the first time the level on which graphic design in digital context is brought to life.

With platforms and editing tools that are increasingly meant to be used as part of a complex chain of distribution tuned by the software and publishing industry, graphic design-

ers who seek to creatively engage with e-publishing have no choice but to nest their art at a lower level, the one of the markup and programming languages. Failing to do so might reduce the field of graphic design to the task of filling templates written by an industry solely looking for the optimal distribution and consumption of digital content. This raises two questions: do the existing editing and production platforms allow for a lower level approach to graphic design? Is there any interest in the field of electronic publishing for works that challenge in a creative and critical way such standards and technology?

Dag 2 Conferentie 23 maart

Megan Hoogenboom (p.16)

Andere ontwerp, nieuwe uitgangspunten

Een pagina vormt een grens voor een ontwerper, een limitatie die tegelijkertijd zekerheid biedt. Wanneer een gedrukt boek wordt ontworpen gaat de ontwerper uit van de pagina's. Deze vormen de basis van het design. Wanneer de pagina verdwijnt en de gebruiker steeds meer zelf kan veranderen (font, fontgrootte, achtergrond, kleur) wordt de rol van de ontwerper zwaar onder druk gezet. Hij zal andere manieren moeten bedenken om grenzen en eindes aan te tonen.

De relatie tussen tekst en illustraties zal naar mijn mening niet veranderen wanneer de pagina niet meer bestaat. Alleen zal het belangrijk zijn dat deze relatie op een andere manier wordt uitgedrukt. Wanneer een transformatie plaatsvindt van een medium naar een ander, is er een aantal kernelementen dat met respect behandeld moet worden. De gelaagdheid van huidige ontwerpen is een voorbeeld; deze lagen mogen niet zomaar verdwijnen.

Wat wel kan verdwijnen en op een moeilijke manier is te transformeren, is de codex. In bijvoorbeeld een gedichtenbundel of kunstboek speelt de vorm van het boek als object, met zijn pagina's en afmetingen, een grote rol. De volgorde - het ene gedicht na het andere, de gedichten zelf - wanneer los van elkaar bekeken, dat zal allemaal voor een groot deel verdwijnen bij een e-boek. Wanneer een nieuw medium ontstaat uit een oud medium kunnen er elementen verloren gaan, maar ook nieuwe elementen ontstaan.

Petr van Blokland (p.15)

Wat waren e-boeken ook al weer?

De wereld verandert sneller dan we vermoeden, en zelfs sneller dan gisteren. Het gedrag van gebruikers met applicaties, documenten en objecten verandert met diezelfde snelheid. Tegelijk kunnen veel traditionele makers het niet bijhouden. Waar gebruikers zich nauwelijks bewust zijn of dat wat ze lezen oorspronkelijk een krant, een tijdschrift of een boek genoemd werd, doen makers verwoede pogingen om de traditionele indeling in stand te houden. Dat is een verloren positie.

Als we iets verder kijken dan de huidige ontwikkelingen kan het niet anders dan dat de bestaande indeling aan publicaties verandert in een nieuw onderscheid. De kenmerkende aspecten van verschillende soorten publicaties zullen in alle andere soorten worden toegepast, waardoor het verschil tussen soorten voor de gebruiker nog verder verdwijnt. Lezers verwachten dat nieuwe interactievormen als swipe en responsive layouts in elke situatie werken, niet uitsluitend voor één bepaald file-format. Nu al proberen kleine kinderen met twee vingers foto's in een gedrukt tijdschrift uit te vergroten. De interactie, de vorm en zelfs de inhoud worden afhankelijk van de situatie, de gebruikte techniek en de voorkeur van de lezer. Onafhankelijk van de bron van de informatie. We zullen de woorden "krant", "tijdschrift" en "boek" in de toekomst misschien nog wel hanteren, maar ze krijgen een andere betekenis. Bellen doe je via je computer en mail zit niet meer in een envelop. Als informatie "augmented"

aan ons visuele beeld van de wereld wordt toegevoegd, verliezen de begrippen "publicatie" of "document" hun betekenis. En de discussie is geheel ten einde op het moment dat mensen hun krant, tijdschrift of boek kunnen downloaden in een Moleskine van digitaal papier.

16.00 - 16.45

Panel 04: Distributie en verkoop

Nu teksten een digitale vorm hebben is de distributie ervan snel en goedkoop. Wat betekent dit voor de distributieketen? Is de printer thuis of de Espresso Boekmachine in de boekhandel het eindstation van de keten? Welke partijen spelen nog welke rollen in vergelijking met het zuiver papieren tijdperk?

Moderator: Peter van Orsel (p.15)

Sprekers

Pieter Slinkels (p.18)

Kobo in Nederland: grenzen verleggen in de wereldwijde ebookmarkt

De Canadese e-reading service Kobo startte ruim twee jaar als initiatief van de Canadese boekenketen Indigo. In korte tijd is Kobo uitgegroeid tot de nummer drie wereldwijd, en heeft de leiding genomen wat betreft innovatie op het gebied van social reading. Hoe lukte het Kobo om als jong bedrijf in een veranderende boekenindustrie zo snel die plek in te nemen? Kobo werkt wereldwijd met verschillende partners en uitgevers en zoekt voortdurend naar nieuwe verhoudingen tussen de verschillende partijen, in een digitale wereld waar uitgeven en verkopen steeds meer samenvloeien en de traditionele keten verdwijnt of zich herordent. Uitgevers in Europa maken zich op voor die nieuwe wereld waarvan niemand kan inschatten hoe die eruit gaat zien, en toch zullen traditionele en nieuwe partijen met elkaar het oude ambacht van het uitgeven moeten zien te schikken in de mogelijkheden van het digitale tijdperk

Hans Willem Cortenraad (p.15)

De wereld van e-boek distributie ligt open

Centraal Boekhuis is sinds 1871 de distributeur van het fysieke boek, maar speelt sinds 2009 ook op het gebied van e-boek distributie een centrale rol. Uitgevers stellen via CB hun e-boeken en metadata centraal ter beschikking voor de (e) boekhandel en CB verzorgt de distributie van de e-boeken naar de verschillende e-boek verkopende webwinkels in Nederland.

Dat landschap is afgelopen jaar enorm veranderd. Nieuwe spelers als Apple's iBookstore en Kobo leveren vanuit een eigen distributieplatform de e-boeken aan hun klanten. CB heeft een koppeling aan Apple iBookstore en Kobo gerealiseerd. En zorgt, in opdracht van de uitgever, dat de e-boekbestanden en metadata bij de verschillende verkopers met een eigen platform up-to-date worden gehouden. Het aantal e-boekverkopers op de Nederlandse markt, vaak met een

Dag 2 Conferentie 23 maart

eigen distributieplatform, neemt in rap tempo toe. Binnenkort komen ook Google, Amazon, Yindo en 24Symbols erbij. Hoe zorg je als uitgever (of auteur) dat je het overzicht houdt, en eenvoudig kunt managen waar jouw titels leverbaar moeten zijn? Waarbij zich, met de aansluiting van internationale spelers, ook

kansen aandienen om als uitgever internationale markten te bedienen.

In deze sessie zal Centraal Boekhuis de ontwikkelingen in de afgelopen maanden presenteren, en de mogelijkheden toelichten die in 2012 snel zullen volgen.

16.45 - 17.15 **Panel 05: Lezen**

Het onderwerp van deze sessie is wat eigenlijk het verschil is tussen lezen van papier en lezen van een scherm. Zowel de fysieke en fysiologische verschillen - het verschil in het vasthouden en lezen van een elektronische lezer en een papieren boek - als andere verschillen zullen worden benoemd.

Spreker

Adriaan van der Weel (p.19)

Wat maakt een lezer?

Er wordt meer gelezen dan ooit tevoren, maar wie leest wat en waarom? In zijn bijdrage, "Wat maakt een lezer?" gaat Adriaan van der Weel in op de consequenties van de transformatie van onze boekcultuur in een leescultuur.

Biografieën

Petr van Blokland

Petr van Blokland (1956) is co-owner of Buro Petr van Blokland + Claudia Mens since 1980, working in co-operation with employed designers and a network of participants per project. Specializations are corporate identities, web applications, interiors, typography and type design. Also: designing the design process, automation of design, developing software tools for designers, design theory, live design games and lecturing. Van Blokland has been teaching at Graphic Design departments of miscellaneous Dutch Art Academies and is currently connected to the Academies of The Hague and Breda. www.petr.net

Hans Willem Cortenraad

Hans Willem Cortenraad (1961) studeerde aan de Koninklijke Militaire Academie en was tot 1993 officier bij de Koninklijke Landmacht. In 1993 begon zijn loopbaan in de wereld van logistiek en boeken bij Centraal Boekhuis. Vanaf 1996 was Cortenraad vijf jaar verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van boekendistributeur Libridis (een onderdeel van de Scholtens Groep), en in 2001 werd hij algemeen directeur van winkelketen Bruna. In 2004 keerde hij, in de functie van algemeen directeur, terug naar Centraal Boekhuis. CB geeft tot op heden met succes invulling aan een groei- en diversificatiestrategie. Zo werd in 2009 het eBoekhuis opgericht, waarmee Centraal Boekhuis actief werd in de digitale distributie van content. Een jaar later volgde de lancering van printing on demand middels de venture Joint Book Services, die inmiddels volledig geïntegreerd is in de supply chain.

Florian Cramer

Florian Cramer (1969) is lector voor media-innovatie in het beroepenveld van kunstenaars en vormgevers bij het Kenniscentrum Creating 010, werkt aan de Hogeschool Rotterdam, is literatuur- en mediawetenschapper en schrijft sinds 1996 over elektronische literatuur. (Laatste publicatie hierover: Exe[cut]up.able statements, Wilhelm Fink Verlag, 2011).

Sander Dullaart

Sander is partner with Favela Fabric, a consultancy firm specialized in Social Business Design. Prior to founding the company in 2006, his career is clearly marked by a strong business and sales drive, devotion for creativity and fascination for the digital revolution. Lastly, he worked for Endemol, exploiting TV formats in a multichannel fashion. Since Social Business is all about people, creativity and business benefits, it is at the heart of Sanders interest. www.favelafabric.com

Peter van Gorsel

Peter van Gorsel (1948) heeft een lange en soms wat turbulente loopbaan in de boekhandel, de uitgeverij en het hoger onderwijs achter de rug. Hij stond aan de wieg van Scheltema in Amsterdam en werkte o.a. voor de Arbeiderspers, Viking, Penguin en J.M. Meulenhoff. Hij is een van de bedenkers van de Uitmarkt en de internet-symposia Doors of Perception. Bij de Hogeschool van Amsterdam introduceerde hij digitalisering in en van het onderwijs. Ook voegde hij de mode-, IT&ICT- en mediaopleidingen van de HvA samen

tot het domein Media, Creatie en Informatie, met meer dan 7500 studenten. Hij werkte als strateeg en developer voor het bestuur van de UvA en HvA. Per 1 April vestigt hij zich als zelfstandig ondernemer op het gebied van transmedia, animatie & character development, business development en valorisatie. Daarnaast ontwikkelt hij verhalen samen met buitenlandse auteurs.

Frans Havekes

Frans Havekes is bij de wetenschappelijke uitgeverij Brill in Leiden verantwoordelijk voor het traject content processing. Met meer dan drie eeuwen aan wetenschappelijk publiceren is Brill een van de oudste uitgeverijen in Nederland, vooral actief op het gebied van de *Humaniora*, Sociale Wetenschappen en Internationaal Recht. Brill geeft jaarlijks circa 600 boeken uit, 150 tijdschriften (met circa 550 nummers) en een aantal naslagwerken. Deze publicaties vinden veelal in een digitaal formaat hun weg naar de eindgebruiker. Verantwoordelijkheid voor content processing omvat alle activiteiten voor het omzetten van ruw materiaal in een vorm die geschikt is voor publicatie. Dit materiaal bestaat voor een belangrijk deel uit manuscripten voor boeken en bijdragen voor tijdschriften. Voor de naslagwerken wordt door editors en auteurs wereldwijd samengewerkt in een Content Management infrastructuur om zo tot een finale vorm te komen. Binnen Brill is een veertigtal medewerkers in Leiden en Boston actief om er voor te zorgen dat kopij verandert in inhoud, geschikt voor publicatie. www.brill.nl

Megan Hoogenboom

Megan Hoogenboom (1988) haalde haar bachelor in Grafisch Ontwerpen in 2009 aan de Willem de Kooning Academie in Rotterdam. Haar afstudeerprojecten, onder andere een nieuwe (fictieve) identiteit voor het

Holland Festival en een boek over de Rotterdamse wijken Kratingen-Oost and Nieuw-Crooswijk, volgden een strikt systeem en een specifieke ontwerpstrategie.

Een fascinatie voor de overgang van de analoge wereld naar de fysieke wereld speelde een grote rol tijdens haar Master studie Networked Media op het Piet Zwart Institute in Rotterdam. Hieruit kwamen onder ander een online boek over verlaten online plekken, en een offline darknet voort. Ook de transformatie van het gedicht 'Boem Paukeslag' van Paul van Ostaijen naar het ePub-formaat behandelt dat thema. Ontwerp en lettertypes van het gedicht werden in e-Pub gedigitaliseerd, en de mogelijkheden van een e-boek-reader tot het uiterste gebracht. Momenteel werkt Megan als freelancer en zelfstandig ontwerper, met een focus op e-boek-reader design.

www.meganhoogenboom.nl

Joost Kircz

Joost Kircz is wetenschappelijk onderzoeker en adviseur op het gebied van elektronisch uitgeven. Na een studie molecuulfysica werkte hij bijna 16 jaar bij Elsevier, waar hij onder meer uitgever was van het internationale natuurkundefonds. Vanaf 1992 is hij ook aan de Universiteit van Amsterdam verbonden als gastonderzoeker op het interdisciplinair gebied van elektronische informatiecreatie en -verwerking.

In 1998 startte hij zijn eigen onderzoeks- en adviesbureau KRA (www.kra.nl) gespecialiseerd in de toekomst van de uitgeverij. Van 2006 tot 2010 was hij part-time lector Elektronisch uitgeven aan de Hogeschool van Amsterdam. Vanaf die tijd is hij onderzoeksleider van het programma Elektronisch uitgeven bij het kenniscentrum Create-It van de Hogeschool van Amsterdam. De afgelopen jaren is hij tevens programmaleider van het project

Amsterdam E-boekenstad. In dit programma wordt in samenwerking met uitgeverijen onderzoek gedaan naar de mogelijkheden en beperkingen van e-boeken in het onderwijs. In dit programma worden uitgebreide testen gedaan om na te gaan wat het eigenlijke verschil is tussen het lezen van papier en lezen van een scherm. www.eboekenstad.nl

Aymeric Mansoux

Aymeric Mansoux (FR) is an artist and media researcher. He has initiated projects such as: the 'make art' festival, 'Puredyne' GNU/Linux and the 'FLOSS+Art' anthology. His latest collaboration is 'Naked on Pluto', a Facebook game that explores centralized black box of social networks. He currently works as senior lecturer for the Willem de Kooning Academie and the Media Design and Communication Master of the Piet Zwart Institute in Rotterdam (NL). He is also a PhD student at the Centre for Cultural Studies, Goldsmiths, University of London (UK) researching on the creative misunderstandings between art and politics within copyleft practices. <http://su.kuri.mu>

Jacob Molenaar

Jacob Molenaar is een zelfstandig adviseur en conceptontwikkelaar op het terrein van e-learning en online publishing. Hij begeleidt diverse uitgeverijen en onderwijsorganisaties bij het ontwikkelen en implementeren van innovatieve vormen van online leren en informatiemanagement (semantisch web).

Eppo van Nispen tot Sevenaer

Eppo van Nispen tot Sevenaer (1964) is van oorsprong programmamaker en hoofdredacteur van onder andere Hart van Nederland. De laatste jaren heeft van Nispen gewerkt aan zijn "maatschappelijke ding," namelijk: de modernste bibliotheek ter wereld, DOK in Delft. In 2009 werd DOK door een vakjury tot

"Beste bibliotheek van Nederland" gekozen. De bibliotheek is 's werelds grootste informatiebedrijf maar staat onder druk.

Van Nispen is nu directeur van de CPNB, de Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek. Dit is de organisatie die verantwoordelijk is voor de Kinderboekenweek, de Boekenweek, Nederland leest en andere spraakmakende campagnes rondom het boek. Gestuurd door zijn College van Wijzen (zijn 5 kinderen en vanuit de hemel zijn oma van 102+) probeert hij de maatschappij beter te leren omgaan met de wereld van boeken, lezen en de implicaties daarop van een gedigitaliseerde wereld nu en in de toekomst.

www.cpnb.nl

Tonnu Oosterhoff

Tonnu Oosterhoff (1956) is dichter, romancier, verhalen- en toneelschrijver en is sinds 2000 pionier op het gebied van internetpoëzie. Van zijn hand zijn onder andere de roman 'Het dikke hart', de essaybundel 'Ook de schapen dachten na', en de gedichtenbundels 'Wient maakt een kistje' en 'Leepte lacht'. Onder de literaire prijzen die zijn werk ten deel vielen zijn de Cees Buddinghprijs, de Herman Gorterprijs, de Guido Gezelleprijs en de PC Hooftprijs. Zijn 'Bewegende gedichten' zijn te lezen op www.tonnusoosterhoff.nl

Jürgen Snoeren

Jürgen Snoeren is een allrounder in het uitgeefvak. Als uitgever en manager heeft hij zeer ruime leidinggevende ervaring op het gebied van onder andere uitgeefprogramma's, het acquisitieproces, productie, distributie en automatisering. Daarnaast heeft Snoeren een MBA in media en online diensten. Specialisaties zijn rechtenaankoop, begroten en uitvoeren van het uitgeefprogramma, digitale strategie, het begeleiden van auteurs, productinnovatie, digitalisering en

automatisering van workflows, en digitaal lezen.

Mark Staniforth

Mark Staniforth is a journalist and writer from North Yorkshire, England. His journalism appears regularly across national newspapers in the UK, and his short stories have been published online in Europe and the US, where he has been nominated for the Pushcart Prize. He self-published his first e-book of short stories, 'Fryupdale' via the Smashwords website in 2010. To date it has achieved almost 50,000 free downloads, and been described by one reviewer as 'Enid Blyton on alcopops'. He is close to completing his first novel, and remains undecided over its prospective method of publication. He also runs 'Eleutherophobia', a blog site for short fiction and world book reviews.

www.eleutherophobia.co.uk

Kimberley Spreeuwenberg

Kimberley Spreeuwenberg is oorspronkelijk opgeleid als grafisch ontwerper aan de ArtEZ Arnhem en heeft recentelijk haar Master diploma in Nieuwe Media aan de Universiteit van Amsterdam behaald met haar scriptie 'Android's promise of Freedom, a renewal of open source critique'. Momenteel werkt ze als onderzoeker bij het Institute of Network Cultures en geeft ze 'media theorie' les aan de UvA. Hiervoor heeft ze enkele jaren als ontwerper gewerkt waarbij ze de spanning tussen de 'digitale en analoge' ervaring centraal stelt in haar werk.

www.kimmyspreeuw.nl

Pieter Swinkels

Pieter Swinkels werkt als Director Publishing and Industry Relations bij Kobo, de wereldwijde ereading service uit Canada die sinds enkele weken ook in Nederland een webwinkel heeft. Daarvoor was hij ruim tien jaar werkzaam bij verschillende

Nederlandse uitgeverijen, onder andere als uitgever en adjunct directeur bij De Bezige Bij en Cargo.

www.kobo.com

Bas Savenije

Bas Savenije is in 1977 afgestudeerd in de filosofie. Sindsdien heeft hij diverse functies bekleed in de Universiteit Utrecht, onder andere op het gebied van strategische beleidsvorming en financiën. Van 1994 tot 2009 was hij directeur van de Utrechtse Universiteitsbibliotheek. Hij heeft daar een omvangrijk innovatieprogramma geïnitieerd gericht op digitale dienstverlening. Dit heeft onder meer geresulteerd in een elektronische uitgeverij in de bibliotheek.

Sinds juni 2009 is Bas algemeen directeur van de Koninklijke Bibliotheek. Onder zijn leiding versterkt de KB met name de digitale dienstverlening en de positie van de KB in de Nederlandse samenleving.

Bas is onder meer voorzitter van FOBID (Netherlands Library Forum), lid van het bestuur van LIBER (Association of Research Libraries in Europe) en voorzitter van het bestuur van SPARC Europe.

www.kb.nl/savenije

Willem Vermeend

Willem Vermeend is internetondernemer, bijzonder hoogleraar internet economics and e-business, partner bij BMC, aandeelhouder en bestuurder bij TSS Cross Media Group en vervult verschillende (internationale) commissariaten en toezichhoudende functies, in de industrie en bij financiële instellingen.

Daarnaast is Vermeend auteur van een groot aantal 'digitale' boeken waaronder "Verwarring in het land van Henk & Ingrid, doe eens normaal", "De krediet crisis", en "De WIJ-economie". In februari verschenen "De onstuitbare opmars van de digitale wereld" en het digitale boek "Leven de Euro". In de periode

1984-2002 was Willem Vermeend in politiek Den Haag actief als kamerlid, staatssecretaris van Financiën en minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Sidney Vollmer

Sidney Vollmer (1983) is schrijver en regisseur. Na een Master of Arts in film studies (Universiteit Utrecht) en minors in filosofie en ondernemerschap heeft hij kort op de filmacademie gezeten. Tijdens zijn studie zette hij de filmproductie maatschappij Dutch Courage Media op waarmee hij naast de korte fictiefilms Dood Spoor en ADAM commercials en reportages maakt. Hij schrijft scenario's en korte verhalen.

In het najaar van 2011 debuteerde hij bij Uitgeverij Podium met *Alles ruikt naar chocola*, een roman over de consequenties van gebrekkige rouwverwerking voor de ontwikkeling van jongvolwassenen. De roman ging vergezeld van een BookApp die naast de hele roman een aantal extra's bevatte die uniek zijn in boekenland en de lezer een extra narratieve laag aanbieden, door alle referenties in de tekst aanklikbaar te maken, een audioboek te kunnen beluisteren en middels social media direct met de auteur in contact te komen.

www.vollmer.nl

Henk Wals

Henk Wals (1954) studeerde Sociale en Economische Geschiedenis aan de Vrije Universiteit en de Universiteit van Amsterdam. Na tien jaar in de private sector (de reiswereld) werkzaam te zijn geweest, trad hij in 1982 in dienst van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) waar hij in 1993 adjunct-directeur werd. Zijn onderzoeksbelangstelling ging in deze periode uit naar bestaansstrategieën van loonarbeiders in de negentiende en twintigste eeuw. Voor zijn dissertatie (2000) onderzocht hij de handelwijze van de Amsterdamse bouwvakarbeiders in

het eerste kwart van de twintigste eeuw, vooral voor wat betreft hun keuze om al dan niet lid te worden van een vakbond.

In 2004 werd hij door de KNAW benoemd als parttime interim-directeur van het Constantijn Huygens Instituut voor Tekstedities en Intellectuele Geschiedenis. In 2006 volgde een vaste fulltime benoeming als directeur van het (inmiddels omgedoopte) Huygens Instituut en nam Wals afscheid van het IISG. Onder zijn leiding maakte het Huygens Instituut een snelle transitie naar het digitale tijdperk en verduubelde het in enkele jaren van omvang. In 2010 werd Wals aangesteld als directeur van het Huygens ING, dat ontstond na een fusie van het Huygens Instituut met het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis.

www.huygens.knaw.nl/wals/

Adriaan van der Weel

Adriaan van der Weel is Bohn-hoogleraar in de moderne geschiedenis van het Nederlandse boek ingesteld door de Dr P.A. Tiele-Stichting aan de opleiding Book and Digital Media Studies van de Universiteit Leiden. Zijn meest recente publicatie is **Changing our textual minds: Towards a digital order of knowledge**, Manchester University Press 2011. www.let.leidenuniv.nl/wgbw/research/Weel_research.html

Credits

o aties **Dag 1 Workshops 22 maart**

Workshop epub vormgeving:
Haasse/Vestdijk zaal, Openbare Bibliotheek
Amsterdam, Oosterdoksade 143, Amsterdam
Workshop marketing: Theater 't Woord,
Openbare Bibliotheek Amsterdam,
Oosterdoksade 143, Amsterdam

Dag 2 Conferentie 23 maart

Theater 't Woord, Openbare Bibliotheek
Amsterdam, Oosterdoksade 143, Amsterdam

Dit event is georganiseerd door CREATE-IT
applied research, het kenniscentrum van de
Hogeschool van Amsterdam Media Domein
MCI, kenniscentrum Creating 010 & Willem
de Kooning Academie Hogeschool Rotterdam
en Boek en Digitale Mediastudies Universiteit
Leiden, OBA, KB en CPNB

eda tieteam

imberle Spreeuwenberg

(Onderzoeker, Institute of Network Cultures)

oost ircz

(Programmaleider Electronisch uitgeven,
Hogeschool van Amsterdam)

Peter van orsel

(Adviseur creatieve industrie UvA/HvA.)

lorian Cramer

(Lector en programmadirecteur van het
kenniscentrum Creating 010 Hogeschool
Rotterdam)

*Verdere leden
Or anisatie omit*

Eppo van Nispen tot Sevenaer

(CPNB)

Hans van Velzen

(OBA)

Adriaan van der Weel

(Universiteit Leiden, Bohn-hoogleraar in de
moderne geschiedenis van het boek)

Grafisch ontwerp **Studenten WdKA**

Renee Muller
Daan Kemp
Paula van Schaik
Maurice de Bruijne
Irne Brouwer

Videoregistratie Anke Noorman

Met dank aan Gerlof Donga, Silvio Lorusso, Gabrielle Marks,
Sabine Niederer, Julia Olthoff, Michelle
Oosthuyzen en Margreet Riphagen

Contact E-boekenstad
boekuitdeband2012@gmail.com
networkcultures.org/boekuitdeband

Alle presentaties van 23 maart zijn na de
conferentie te zien op
www.networkcultures.org/boekuitdeband

Sponsors Openbare Bibliotheek Amsterdam, Logos-Brill,
Institute of Network Cultures, Stichting Collectieve
Propaganda van het Nederlandse Boek, Koninklijke
Bibliotheek, SIOB, Stichting Lezen, Dr. P.A.
Tiele Stichting, Create-it, e-boekenstad, Willem
de Kooning Academie Hogeschool Rotterdam,
Kenniscentrum Creating 010, Hogeschool
Rotterdam

